

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ЖІНОК, ЯКІ ПІДВЕРГЛИСЯ СІМЕЙНОМУ НАСИЛЛЮ

Тетяна Каткова, Ганна Варіна

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна*

Annotation. The article deals with the problem of domestic violence. The family should provide security, comfort, joy, life, communication, which is possible only in the absence of violence and any of its forms and manifestations. Domestic violence is a problem that is often ignored in families, but silence does not solve the problem, but rather increases it. It should be noted that this problem is only becoming the subject of wide public discussion in Ukraine. The problem of domestic violence is caused not only by the increase of psychological, physical, sexual violence, but also by the reluctance of society to consider this issue openly.

Key words: gender, violence, family.

Проблема насильства в сім'ї є актуальною у наш час, оскільки її суть у порушенні прав людини і прав члена родини у сім'ї. Сім'я повинна надавати безпеку, затишок, радість, життя, спілкування, що є можливим тільки за умови відсутності у ній насильства та будь-яких її видів і проявів.

Сімейне насилля – це проблема, яка часто замовчується в сім'ях. Але від мовчання проблема не вирішується, а лише навпаки – збільшується. Слід відзначити, що ця проблема лише стає предметом широкого громадського обговорення в Україні.

Проблема насилля в сім'ї зумовлена не тільки збільшенням психологічного, фізичного, сексуального насилля, а й небажанням соціуму розглядати це питання відкрито. Думка, що насильство трапляється лише в проблемних сім'ях, давно стала міфом. Насправді воно має місце і в багатьох, на перший погляд, цілком забезпечених сім'ях. Ступінь наукової розробки загальних теорій насильства, особливо в контексті теорії конфлікту, достатньо висока. Накопичена багата теоретична спадщина, що обумовлює можливість

дослідження різноманітних аспектів насильства. Тема профілактики насильства в сім'ї частково представлена у роботах І. Трубавіної, Т. Алексеєнко, В. Захарченко та А. Ноур.

Насильство в сім'ї – одна з найбільш поширених і загальновідомих соціальних проблем, з якою стискається більшість населення. У відповідності з оцінками Світового Банку, в індустріально розвинутих країнах у загальному показнику смертності жінок у віці 15-44 років 19% припадає на зґвалтування та насильство у сім'ї [7].

Під час проведення соціологічного дослідження щодо обізнаності населення про насильство в сім'ї та сексуальні домагання на робочому місці було виявлено, що 27% опитаних жінок вважають насильством брудні лайки, 37% – приниження, 49% – побиття, 56% – зґвалтування. Ще менше чоловіків відносять перелічені дії до насильства, наприклад 45% чоловіків вважають насильством над жінкою побиття, 50% – зґвалтування [1].

Сучасні дослідники розглядають насильство в сім'ї на гендерній основі як насильство однієї людини стосовно іншої на підставі її статевої ознаки. Реалізація принципу рівних прав та можливостей в усіх сферах суспільного життя та на всіх рівнях влади виступає необхідною передумовою формування в Україні сучасного цивілізованого паритетного суспільства. Під гендером розуміють організовану модель соціальних відносин між жінками та чоловіками, яка не тільки характеризує їх спілкування та взаємодію в сім'ї, а й визначає соціальні взаємовідносини в основних інституціях суспільства [5].

Загальна соціально-економічна скрута, яку сьогодні переживають різновікові категорії населення України, потребує зосередження зусиль державних органів, фахівців соціальних служб для молоді та інших соціальних інституцій, молодіжного громадського активу для вирішення комплексу найгостріших питань, пов'язаних з попередженням домашнього насилля серед молоді та підлітків, а саме: застосування таких видів і форм соціально-педагогічної діяльності, метою яких є створення партнерських відносин в сім'ї на засадах гендерної рівності та поваги.

Деякими авторами сексуальне насильство трактується як різновид фізичного, а психологічне й емоційне насильство, навпаки, як види розділяються. Іноді окремо розглядаються такі різновиди насильства, як зневага, медичне насильство, а в останні роки все частіше виділяються харасмент (вербальні й невербальні домагання й зловживання сексуального

характеру, особливо у виробничих відносинах) і інституційне насильство (військовий обов'язок, заборона на штучне переривання вагітності й ін.). Очевидно, що в більшості випадків насильство носить інтегративний характер, зокрема, будь-який вид насильства завжди своєю складовою частиною має психологічне або емоційне насильство.

Під сімейним насильством розуміють агресивні й ворожі дії відносно членів родини, у результаті яких об'єкту насильства можуть бути заподіяні шкода, травма, приниження або іноді смерть. Такі дії можуть бути фізичним і сексуальним насильством, псуванням особистого майна й незадоволенням базових потреб [6].

Звернемо увагу на причини, які не дозволяють жінці піти від свого кривдника. Причини того, що жертва не залишає своїх відносин з об'єктом, який допускає акти домашнього насилля багаторазові та різноманітні в кожному окремому випадку. Існує міф про те, що жертва може легко розірвати стосунки зі своїм кривдником, якщо вона цього дійсно бажає, і він дозволить їй піти не вдаючись до насильства як до засобу її утримання. Жертви домашнього насилля називають основну причину – реальний страх перед ескалацією насилля. З попереднього досвіду жертва знає, що як тільки вона скористається чиеюсь допомогою, інтенсивність насилля збільшиться. В більшості випадків після того як стосунки між партнерами розірвано насилля лише зростає. Об'єкт, який допускає домашнє насилля може постійно повторювати своїй жертві про те, що вона ніколи його не позбудеться.

Окрім страху, до причин того, що жертви не розривають своїх відносин з партнером, відносяться:

- відсутність реальних альтернатив того, що стосується працевлаштування та фінансової допомоги, особливо жертв з дітьми;
- відсутність житла, яке жертва могла б собі дозволити та в якому було б безпечно знаходитись їй та її дітям;
- іммобілізація в результаті психологічної або фізичної травми;
- культурні або сімейні цінності, які закликають до збереження сім'ї будь-якою ціною;
- партнер, психологи, суди, священники, родичі запевняють жертву в тому, що вона сама винна в насиллі і зможе це зупинити, якщо підкориться партнеру.

Більше 50% населення України потерпали від насильства в сім'ї впродовж свого життя. Йдеться не лише про фізичне насилля, а жорстоке поводження

загалом, зокрема психологічне, сексуальне. Все, що робиться супроти волі іншого члена сім'ї є виявом насилля. За деякими оцінками ця проблема стосується чи не кожної другої жінки, особливо складна ситуація у сільській місцевості, що пов'язано із стереотипами [4, с. 75].

Насильство в сім'ї, незважаючи на те, чи є воно фізичним, економічним, сексуальним чи психологічним, є одним з найбільших порушень прав людини – права на життя та фізичну та психологічну недоторканість. Насильство чоловіків щодо жінок завжди вважалось «приватною справою» сім'ї, до якої певним чином залучені жінки, і лише впродовж останніх 50 років про цю проблему говорять як про проблему цілого суспільства, оскільки насильство стосується не лише жінок, які стали жертвами, але й суспільства загалом. Це стосується і дітей, які також стають жертвами або свідками такого насильства. Основними фактами, які стали відомими внаслідок проведення дослідження, стало те, що 44% населення України потерпали від насильства в сім'ї впродовж свого життя, причому 30% зазнавали насильства у дитячому віці. А близько половини тих, хто зазнавав насильства в дитячому віці, стикалися з ним і в дорослому житті. За результатами дослідження було з'ясовано, що жінки частіше стикалися з насильством в сім'ї у дорослому віці (33% проти 23% чоловіків), а чоловіки – у дитячому (34% проти 27% жінок). 35% українців стикалися з психологічним насильством (найчастіше це постійне приниження та контролююча поведінка), 21% з фізичним (побиття, а також замикання, зв'язування, примушення стояти в нерухомому положенні), 17% – з економічним (примушення звітувати за кожну копійку, присвоєння обманним шляхом чи знищення майна), 1% – з сексуальним насильством (насильне примушення до статевого акту). Основною причиною різних ситуацій насильства більшість потерпілих називали стан алкогольного сп'яніння. Респонденти потерпали від психологічного, фізичного та економічного насильства найчастіше з боку батька або чоловіка, рідше з боку матері і ще рідше з боку дружини [2].

Близько 75% жертв різних видів насильства ні до кого не звертались по допомогу, решта переважно звертались до інших родичів. Лише 10% жертв фізичного насильства звертались по допомогу до органів внутрішніх справ. Серед усіх опитаних 47% населення вважає, що у випадку фізичного насильства слід звертатися до міліції і 45% довіряють міліції. 52% респондентів довіряють психологічним службам, 46% – громадським організаціям, що ведуть

боротьбу з насильством та допомагають жертвам, 40% – державним соціальним службам, однак лише 1-2% жертв насильства в сім'ї зверталися до цих організацій. До терміну «насилля» відносять не тільки фізичну складову, але й фінансову та моральну.

Насильство не обмежується тільки фізичним, тобто, побиттям. Також сюди ми включаємо фінансове – коли людину обмежують у задоволенні її потреб. Також сексуальне, моральне, коли пригнічується людина.

Якщо говорити про покарання, то згідно з адмінкодексом, на порушника очікують громадські роботи терміном до 1 місяця, адмінарешт до 5-ти діб чи штраф. Саме через останній, жінки не звертаються із заявами до міліції. Бюджет у родини – спільний, тож фактично за порушення проти неї сплачує сама жінка. Втім, ці моменти у суді обов'язково враховуються, тож якщо у родині наявні факти насилля, правники радять жінкам не замовчувати цей факт, адже нанесення ушкоджень середнього ступеню тяжкості і тяжких тілесних відносять вже до розряду кримінального, а не адміністративного кодексу, а там вже зовсім інше покарання.

Безпосередньо допомогу жінкам і дітям, які зазнали насильства надають центри соціального обслуговування населення. Центри соціальної допомоги сім'ї та дітям, беруть безпосередню участь у допомозі жертвам насильства. Типологія і назви подібних центрів, набір їх функцій можуть варіювати в залежності від місцевих умов.

Для вивчення сучасного стану українських жінок проводяться різноманітні соціологічні дослідження, які виявляють найбільш гострі проблеми їхнього суспільного становища: матеріальне становище, становище сільської жінки, охорона здоров'я матері і дитини, соціально-психологічний стан жінок, насильство жінок, наслідки контрабанди жінок з України; становище жінок, які потерпіли від стихійного лиха, жінок-інвалідів, жінок – жертв різних форм дискримінації [4, с. 74-76].

Гендерна асиметрія на вітчизняному ринку праці є одним з вагомих чинників, що призводять до зниження економічної активності жінок. Вплив усталених гендерних стереотипів виявляється ще до моменту виходу на ринок праці: існування суто «чоловічих» та «жіночих» видів економічної діяльності завчасно налаштовує жінок на обмеженість у виборі, а небажання займати менш престижні та з нижчою оплатою посади може стати причиною відмови від активної поведінки на ринку праці [3].

В Україні функціонують міжнародні жіночі правозахисні центри, які реалізують всеукраїнські програми запобігання торгівлі жінками. З цією метою проводяться семінари, круглі столи, конференції, читаються лекції в різних областях України серед молоді, видається інформаційна література, працює телефонна «гаряча лінія». інформаційну, методичну, організаційну підтримку при реалізації Національного плану дій. Психологічна та соціальна робота з жінками є пріоритетним напрямком роботи управлінь психологічного та соціального захисту населення, соціальних служб для молоді, реабілітаційних центрів.

Після проведення дослідження можна зробити такі висновки: на думку більшості опитаних насильство в родині є злочином, порушенням прав людини, перед яким найбільш уразливими виявляються діти й жінки. У більшості родин респондентів поширені психологічні форми тиску. Більшість респондентів вважають припустимим у родині умовно легкі форми психологічного контролю, а також, виправдовують насильницьку поведінку психологічного характеру.

Основними причинами домашнього насильства респонденти вважають алкоголізм і пияцтво когось зі членів родини, жорстоке поводження у дитинстві, безкарність, невизнання насильства в родині карним злочином. Наслідками домашнього насильства для суспільства респонденти вважають перенос дітьми агресивних моделей поведінки у свою дорослу родину, зростання злочинності й бродяжництва, погіршення здоров'я, запобігти чому можливо за рахунок боротьби з алкоголізмом і наркоманією й власною ненасильницькою поведінкою.

Література

1. Моніторинг громадської думки населення України // Інформаційний бюлетень Українського інституту соціальних досліджень. – 1997. – №11. – С. 11.
2. Попередження, виявлення і подолання випадків насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми: тренінговий курс / Т.В. Журавель, Н.М. Коробченко, О.М. Нікітіна, О.Ф. Сафронова; [за заг. ред. О.В. Безпалько, Т.В. Журавель]. – К.: ВГЦ «ВОЛОНТЕР», 2010. – 168 с.
3. Савчук О.М. Наслідки подружнього насильства: індивідуально-психологічна перспектива // Наукові записки (спецвипуск). – К., 2002. – Т. 20. – С. 118-125.
4. Савчук О.М. Об'єктивізація впливу тренінгу асертивності на психологічний стан жінок, які зазнали насильства // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №6. – С. 74-76.

5. Христова Г.О. Основи гендерно-правового аналізу законодавства України // Наукове видання. – 2008. – 232 с.
6. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи: навчальний посібник // В.М. Шахрай. – К.: Центр навчальної літератури. – 2006. – 464 с.
7. Шинкаренко О.Д. Психологічні особливості жертв подружнього насильства // Практична психологія – 2000. – № 3. – С. 25-29.